

8. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297с.
9. Човрій М. Я., Сухацька Л. М. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна Робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 323-326.

А. Окулова,
учитель початкових класів
комунального закладу «Вінницький ліцей №8»
A. Okulova,
primary school teacher
communal institution “Vinnytsia Lyceum № 8”

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

GAME ACTIVITIES AS A MEANS OF CREATIVE DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL PUPILS

***Анотація.** У статті розкривається зміст ігрової діяльності, її вплив на творчий розвиток молодших школярів. Наведено різноманітні прийоми роботи (вправи на фантазування, вправи з цеглинками LEGO, квести), що дозволять активно співпрацювати з учнями та розвивати їх.*

***Abstract.** The article reveals the content of game activity, its influence on the creative development of younger schoolchildren. A variety of work methods are given (fantasy exercises, exercises with bricks LEGO, quests), which will allow active cooperation with students and their development.*

***Ключові слова:** ігрова діяльність, творчий розвиток, учні початкової школи.*

***Key words:** game activity, creative development, primary school students.*

Початкова школа – це середовище для творчого зростання та формування цілеспрямованої, далекоглядної, освітченої особистості. У молодшому шкільному віці в дітей тісно переплітається бажання здобувати нові знання, пізнавати оточуючий світ із бажанням гратися. Це є викликом для сучасної школи, саме тому концепція Нової української школи (2016) намагалася згладити це протиріччя та створити сприятливі комфортні умови в освітньому процесі учнів, активно поєднати гру та навчання, стимулювати компетентнісне зростання особистості. Ігрова діяльність – це ефективний засіб залучення дітей до засвоєння нових знань, їхнього творчого розвитку тощо. Гра сприяє розширенню панорамності дитячого мислення, мовлення, соціалізації у суспільстві. За допомогою ігрової діяльності дитина зростає активною, цілеспрямованою, розвиває свої творчі здібності та намагається їх застосувати у житті. Активне залучення учнів до різних видів ігор (рухливих, дидактичних, театралізованих тощо) пробуджують у них бажання самостійно створювати ігри, бути

активним учасником гри, таким чином, можемо стверджувати, що ігрова діяльність – це джерело творчості для молодших школярів.

У Законі України «Про освіту», концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній комплексній програмі «Вчитель», типових освітніх програмах (О. Савченко, Р. Шиян) визначено необхідність реалізації ігрової діяльності у процесі творчого розвитку учнів початкової школи. Окрім провідних нормативних документів це питання активно піднімалося у працях багатьох науковців, зокрема Н. Гавриш, О. Демченко, К. Колеснік, О. Колосова, І. Лапшиної, Л. Любчак, О. Савченко, Л. Старовойт.

У початковій школі діти отримують знання про навколишнє життя, у них починає формуватися ставлення до людей, праці, виробляються навички етичної поведінки у соціумі, формується характер. Одне із провідних місць у цьому процесі посідає гра. Гра – це «так зване моделювання стосунків у соціумі при штучно створених умовах, під час гри діти набувають досвіду поведінки у різних сферах життєдіяльності, навчаються знаходити компроміс, комунікувати, пізнавати навколишнє середовище», вважає О. Демченко [1, с. 585]. Під час гри учні розвиваються інтелектуально, збагачують свою емоційну сферу новими почуттями та враженнями, навчаються аналізувати свій стан та визначати, що для них є добрим, а що поганим, тим самим розвивають свою моральну сферу.

Гра є ефективним засобом формування взаємовідносин між учнями. Зважаючи на аналіз поняття «гра» вітчизняними та зарубіжними науковцями, педагогами, філософами, психологами та іншими, можна виокремити наступні напрямки його розуміння:

- гра – це цікаве заняття, яке, водночас, є відпочинком, забавою, розвагою, змаганням, вправою, в процесі якого відбувається виховання дитини;
- гра – перший пізнавальний досвід дитини;
- гра – соціальна діяльність учнів, яка базується на безпосередньому спілкуванні, компромісі, розвитку творчості;
- гра – природний спосіб вивчення світу;
- гра – багатогранне явище, яке об'єднує в собі різні види діяльності: мистецьку, комунікативну, творчу, пізнавальну тощо;
- гра – це внутрішня потреба в інтелектуальному, творчому, особистісному зростанні [4, с. 300].

Усі індивідуальні та колективні ігрові форми творчому розвитку учнів. На наш погляд, для школярів початкової школи необхідно створювати спеціальний креативний простір, в якому б вони могли розвиватися, творчо переосмислювати дійсність, намагатися щось творити та створювати самостійно.

Особливо значущими для творчого розвитку дітей є ігри драматизації та ігри інсценізації. Вони дозволяють у практичній площині сформувати необхідні навички та уміння грамотного суспільного поводження. Для роботи з молодшими школярами важливо розігрувати сюжетно-рольові ігри суспільної тематики: «У театрі», «У

музеї», «У бібліотеці», «Ми – волонтери», «Слава Україні», «Мала бджола, а й та працює», «Українське Різдво» тощо. Також у роботі з молодшими школярами доречно розігрувати етюди з українських свят: Різдва, Великодня, Стрітіння, Андріївських вечорниць, свята Миколая, свята обжинків тощо.

Ігри-заняття передбачають самостійний вибір дітьми теми, матеріалу та виду діяльності. Вони вчать виявляти протиставні властивості предметів, явищ і розв'язувати їх. Виявлення та розв'язання протиріч – ключ до творчого мислення. Для цієї діяльності існує ціла система ігрових і казкових завдань. В розв'язанні винахідницьких завдань основне місце займає робота з протиріччями. У навчанні дітей молодшого шкільного віку роботі з протиріччями ставляться наступні цілі: формувати чуттєвість до проблемних ситуацій; вчити знаходити об'єкт, до якого ставляться завдання; виявляти суперечливі якості у цього об'єкта; знаходити об'єкти, котрі «потребують» наявності цих суперечливих якостей; формулювати протиріччя; знати способи розв'язання протиріч; застосовувати способи розв'язання протиріч у винахідницькій задачі; оцінювати отримані рішення та вибирати найкраще для конкретної ситуації; формувати вміння здатності до рефлексії [3].

«Творче завдання» передбачає одну або дві розумових дії діалектичного характеру, які необхідно виконати з об'єктом або його ознаками. Розвивати у дітей чуттєвість до протиріч необхідно з завдань, які побудовані на обговоренні реальних об'єктів та явищ природи. Потім переходити до обговорення об'єктів описаних у художніх творах. Для роботи з дітьми середнього дошкільного віку можна використовувати такі протирічливі завдання. Пропонуємо для прикладу творчі завдання на формування чуттєвості до протиріч.

1. «Знайди протилежне» або «Навпаки»

Мета: вчити учнів знаходити слова-антоніми.

Основна дія: вчитель називає слово – діти знаходять антонімічну пару. Гру можна проводити з м'ячем або іншим предметом, який передають тому, хто буде відповідати. Педагог називає слово-ознаку, дитина – протилежне за значенням.

Наприклад, відповіді Максима Н. : кислий – солодкий, великий – маленький, здоровий – хворий, ситий – голодний. Відповіді Каті В. : день – ніч, зима – літо, жар – холод, верх – низ, день – ніч, стеля – підлога). Відповіді Назара С. : зігнути – розігнути, сісти – встати, нахилитися – випрямитися, плакати – сміятися.

2. «Де ховаються протилежності?»

Мета: вчити знаходити в одному об'єкті протилежні якості (значення ознаки) та пояснювати їхню наявність.

Основна дія: вчитель називає об'єкт, а діти знаходять в ньому протилежності та пояснювати їхню наявність. Або навпаки: називаються протилежності та підбираються об'єкти, в яких вони «ховаються», ускладнення завдання відбувається на рівні оцінного судження «добре-погано». *Наприклад, педагог пропонує зображення снігопаду, Катя Т. вважає, що в снігопад добре ліпити із свіжого снігу снігову бабу, але через сніг погано їхати машинам. Або вчитель пропонує зображення пензлика. Ілля Ф. переконаний, що за допомогою пензлика можна намалювати*

прекрасні картини, але він маленький, тому його легко загубити.

Пропонуємо для прикладу творчі завдання для навчання формулювати протиріччя.

1. «Поясни»

Мета: навчити учнів пояснювати наявність протилежних значень однієї ознаки у об'єкта з точки зору двох різних вимог.

Основна дія: педагог пропонує предмет, називає протилежності, пов'язані з ним, та просить пояснити, коли або в яких випадках це буває. *Наприклад:* «відро може бути мокрим та сухим». *Михайло М. вважає, що відро зверху сухе, а коли налита вода, то зсередини – мокре.* У шестирічному віці вчитель активно допомагає учням запитаннями, які спонукають до правильної відповіді.

2. «Де ховаються протилежності?»

Мета: навчати школярів позначати словами частини об'єктів, в яких ховаються протилежності.

Основна дія: вчитель називає або показує об'єкт, в якому учень має знайти протилежності. *Наприклад:* педагог називає предмет «голка» та запитує: «в яких частинах ховаються протилежності?». *Соня Ч. наводить такі протилежності: вушко – тупе, а кінчик – гострий. Наступним предметом вчитель називає «парасольку». Оленка П. вважає, що коли парасолька закрита, то вона – вузька, а розкрита – широка. Макар Т. думає, що парасольки можуть бути як різнокольорові, так і однотонні, в цьому і заключаються протиріччя.*

Пропонуємо для прикладу творчі завдання для навчання дітей способам вирішення протиріч.

1. «Навчаємося у казки»

Мета: вчити формулювати протиріччя, вирішувати їх, співвідносити з запропонованими прийомами.

Основна дія: вчитель читає або розповідає частину казки або оповідання, де є проблемна ситуація. Діти при сумісному обговоренні формулюють протиріччя та знаходять його рішення. Потім твір дочитується до кінця. Учні аналізують рішення, яке запропоноване автором, визначають прийоми, за допомогою яких було вирішене протиріччя у казці або оповіданні. *Наприклад, читаючи оповідання В.Сухомлинського «Ледача подушка», ми зупинилися на моменті пошуку ефективних способів прокидатися зранку. Діма Ж. запропонував вмикати мультки, щоб швидше хотілося встати, Вероніка С. пропонувала робити сімейну зарядку.*

2. «Зроби заміну»

Мета: навчати бачити та вирішувати суперечливі ситуації, які виникають в повсякденному житті, використовуючи прийом заміни.

Основна дія: в повсякденному житті вчитель пропонує дітям виконати завдання, не маючи для цього інструмента або матеріала, використовуючи прийом заміни. *Наприклад, Люба П. отримала завдання – «полити квітник, коли немає поливалки, відра, шлангу». Відповідь дівчинки: «знайти інші підручні інструменти (кружку, каструльку, глечика) або попросити допомоги дорослого». Рома О. отримав таке*

завдання – «зламалася ніжка у стільця, а у вас немає ні інструментів, ні нової ніжки і т.п.». Відповідь хлопчика : «можна сховати стілець, щоб ніхто не сів або замінити ніжку за палицю чи підставити цеглинки».

В ході дослідження ми використали ще такі ігрові прийоми як «фантастичні доповнення», пропонуючи учням придумати незвичайне продовження фрази «зацвіли ромашки». *Маша Ф.*(6 років) відповіла так: «зацвіли ромашки і на них опустилася чарівна фея», *Міша К.*(7 років) вирішив, що «зацвіли ромашки і навчилися літати, як літачки». Також нами було запропоновано учням прийом незакінчених речень «Що було б, якби...», тобто, що було б, якби в школу завітав інопланетянин. *Таня Г.*(6 років) відповіла, що «вона б попросила сфотографуватися з ним», а *Тарас М.*(7 років) «хотів би покататися на літаючій тарілці».

Цікавими для учнів видами ігрової діяльності є використання квестів та веб-квестів. Під час офлайн навчання ми організуємо квести у класній кімнаті, школі чи на шкільному подвір'ї. У класній кімнаті, школі чи на подвір'ї ховаємо у спеціальних коробках завдання, пропонуємо учням маршрутний лист, для їхнього знаходження. Школярі об'єднуються у підгрупи та вирушають на пошуки завдань, слідуючи за маршрутним листом, а ми слідкуємо, на скільки вправно учні виконують знайдені завдання, хто проявляє найбільшу активність, на скільки злагоджено працює вся команда тощо. Окрім того, під час онлайн навчання ми використовуємо шаблони для організації веб-квестів. Проводимо квести патріотичного, національного спрямування. Так у запропоновані шаблони вписуємо питання, учні наводять на різні об'єкти на шаблонних зображеннях, відкривають їх, якщо в них сховане питання, то дають на нього відповідь.

Рис.1. Шаблони веб-квестів для організації ігрової діяльності молодших школярів

До того організовуючи ігрову діяльність на уроках у початковій школі варто активувати роботу з цеглинками LEGO. Наведемо вправи із власного педагогічного запасу. Вправа «Україна у символах» полягає в тому, що кожен учень отримує цеглинку різного кольору, його завдання полягає в тому, щоб, орієнтуючися на колір, згадати якомога більше об'єктів (предметів, символів), що є в Україні також кольору. Наприклад, жовта цеглинка (паляниця, колосся, соняхи, морський пісок); зелена цеглинка (луги, ліси, поля України); синя цеглинка (річки, озера, моря України); червона цеглинка (маки в полі, калина); жовтогаряча цеглинка (вогонь у серцях);

блакитна (жовто-блакитний прапор, небо) тощо. Вправа «*Ми всі різні*» передбачає те, що учні складають із цеглинок LEGO чоловічків, дають їм імена, розповідають, в якому українському місці мешкає, виготовлений чоловічок, чим він займається, його хобі тощо. Окрім того, можна запропонувати школярам із цеглинок LEGO викладати:

- візерунки для вишиванок, згадуючи, в якій із областей переважає така вишивка;
- орнаменти для крашанок чи писанок;
- народні символи (калину, вербу) та державні символи (прапор, герб);
- український рушник тощо.
- карту України (карту Вінницької області, свого міста тощо);
- власні будинки, в яких мешкають;
- винаходи та розробки відомих українських конструкторів та науковців (наприклад, літак «Мрія», космічну ракету «Дніпро», місяцехід «Схід» тощо, поки діти працюють, вчитель коротко знайоме із винахідником та особливою актуальністю його конструкторської майстерності).

Отже, працюючи з учнями початкової школи важливо повсякчас використовувати ігрову діяльність. Саме вона дозволить активно включити школярів у освітній процес, зацікавити їх, спрямувати у пізнавальне русло. Ігрова діяльність спрямує учнів на творчий розвиток, допоможе розвинути творчі здібності, розширити панорамність світогляду тощо.

Література

1. Демченко О.П., Іщенко К.В., Драбинюк С. Ю. Флуд Л.М., Театралізована діяльність як засіб розвитку творчості дітей з особливими освітніми потребами. XVII Міжнародна науковопрактична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», 03-06 травня 2022 р., Токіо, Японія [Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Tokyo, Japan May 03 – 06, 2022]. С.580-585.
2. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91-101.
2. Колеснік К., Комарівська Н. Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Випуск 17. 2022. С. 127-138. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/>
3. Федорова М.А. Особливості розвитку ігрової компетентності дитини у контексті наступності між дошкільною освітою і початковою школою / М.А.Федорова // Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи : монографія / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. С. 300-314.